

MVU priekšlikumi COVID-19 krīzes pārvarēšanai un pēckrīzes atveseļošanās stratēģijai.

Latvijas Biznesa savienība (LBS), Eiropas Amatniecības un MVU asociācijas SMEUnited dalīborganizācija, augstu vērtē pasākumus, kas izstrādāti un ieviesti Eiropā un Latvijā, lai mazinātu COVID 19 krīzes sociāli ekonomisko ietekmi.

Krīze ir dramatiski mainījusi MVU uzņēmējdarbības vidi, un tai ir milzīga negatīva ietekme uz tūkstošiem MVU, kam ir būtiska ietekme mūsu ikdienas dzīvē. MVU ir „pamats” sociālajai stabilitātei vietējā un reģionālā līmenī. MVU ir Eiropas un Latvijas sociālās labklājības modeļa centrā. Šo uzņēmumu īpašniekiem-vadītājiem uzņēmuma vidēja termiņa un ilgtermiņa ekonomiskā attīstība ir svarīgāka kā nekā īstermiņa peļņa un apgrozījums. Amatniecība un MVU vienmēr ir stimulējuši kultūras attīstību un tiem ir nozīmīga loma ilgtspējīgu pārmaiņu virzīšanā, mantojuma un vērtību saglabāšanā. Tagad vairāk nekā jebkad agrāk MVU ir izšķiroša nozīme pilsētu centru dzīvotspējai un lauku teritoriju pievilcībai, jo tie nodrošina iedzīvotāju ikdienas vajadzības un garantē sociālo drošību un saliedētību.

LBS, kā MVU pārstāvošā organizācija, dalās ar jums viedokļos par to, kas jādara, lai palīdzētu MVU atgūties no šīs krīzes.

Ārkārtas pasākumi

Piekluve finansējumam ir ieguvusi milzīgu nozīmi MVU, nodrošinot, ka tie var iegūt nepieciešamo likviditāti faktiskajā krīzes ārkārtas posmā. Arī krīzes pārvarēšanas un atveseļošanās posmā jāļauj tiem veikt nepieciešamos ieguldījumus digitālai un videi draudzīgi transformācijai. Viens no atbilstošiem instrumentiem ir efektīva kavēto maksājumu problēmas risināšana, un tai vajadzētu būt prioritātei pietiekamas likviditātes nodrošināšanai MVU. Tāpēc aicinām valsts iestādes samaksāt rēķinus noteiktā laikā!

Atzinīgi vērtējam ieviesto pasākumu klāstu, kas tiek veikti valsts līmenī, lai palīdzētu MVU pārdzīvot šo krīzi. Šādi pasākumi jāīsteno ātrāk un būtu jānodrošina nepieciešamā elastība, lai reaģētu uz MVU patiesajām vajadzībām, kas nav pašreizējās garantiju shēmas. Turklāt pasākumiem ir jāsasniedz MVU, un tos nedrīkst izmantot kā atbalstu starpniekiem.

MVU lielā mērā ir atkarīgi arī no valsts atbalsta pasākumiem, kuriem ir smaga ietekme uz valsts budžetu. Atbalstām pasākumus, kas palīdz valdībai finansēt likviditātes pasākumus un ienākumu atbalstu pašnodarbinātām personām vai īstermiņa darba shēmām, lai MVU varētu saglabāt savus darbiniekus. Tomēr realitāte parāda, ka MVU ir nepieciešams arī atbalsts zaudējumu kompensēšanai ieņēmumos, ļaujot tiem finansēt fiksētās izmaksas, lai izvairītos no bankrotiem. Nākamajos mēnešos joprojām ir nepieciešams likviditātes atbalsts, lai dzīvotspējīgi uzņēmumi varētu iziet no krīzes un atsāktu darbību no jauna. Vēlākā posmā pasākumiem būs jāpāriet no apgrozāmo līdzekļu atbalsta uz instrumentiem, kas ļauj finansēt ieguldījumus un inovācijas. Tas jāpatur prātā, izstrādājot nākamās atbalsta shēmas, izmantojot Eiropas Investīciju fonda (EIF), Eiropas Investīciju bankas (EIB) un citu pieejamo Eiropas atveseļošanās programmu iespējas. Atbalsts bezdarba riska mazināšanai ārkārtas situācijā SURE – Eiropas pagaidu atbalsta instruments jāaktivizē, tiklīdz iespējams. Tam vajadzētu ļaut, no vienas puses, sniegt ievērojamu atbalstu nodarbinātajiem un arī pašnodarbinātajiem, lai kompensētu ienākumu zaudējumu. No otras puses, tas rada iespēju maziem un mikro-uzņēmumiem atsākt darbību ar visiem darbiniekiem, paralēli turpinot īstermiņa nodarbinātības programmas, veselības un drošības noteikumu ievērošanu, lai mazinātu COVID-19 risku.

Krīzes pārvarēšanas stratēģija

Ņemot vērā faktu, ka mēs piedzīvojam bezprecedenta krīzi, kuras pārvarēšanai nevienam nav pieejams atbilstošs scenārijs nevienam nav pieejams scenārijs, mums ir nemitīgi jāpielāgojas. Tam nepieciešama pastāvīga labās prakses apmaiņa un ieviešana.

LBS atbalsta samērīgu un pakāpenisku ierobežojošo pasākumu atcelšanu, ievērojot vietējās un reģionālās īpatnības. Lai izvairītos no negatīvas ietekmes uz iekšējo tirgu, darbības ir koordinējamas arī ES dalībvalstu līmenī, jo, piemēram, nepietiekami koordinēti Eiropas līmeņa veselības pasākumi var radīt grūtības transporta nozarē un preču piegādēs.

Pakāpeniska darbības atsākšana uzņēmumos ir papildināma ar vienkāršām un pieejamām arodveselības un darba drošības vadlīnijām vai norādījumiem. Šādi norādījumi var tikt pielāgoti dažādām situācijām valstī, sektoriem un uzņēmumiem. Šādas vadlīnijas un protokoli jāizstrādā kopā ar darba devējus un darba ņēmējus pārstāvošajām organizācijām, lai novērstu un mazinātu iespējamos riskus. Valdībai jāsekmē higiēnas un sociālās distancēšanās pasākumi, kolektīvā aizsardzība un individuālo aizsardzības līdzekļu (IAL), ieskaitot maskas, lietošana. Darbības atjaunošana uzņēmumos ir jāpaplašina arī atbalstu darba telpas reorganizācijai, lai nodrošinātu nepieciešamos sanitāros standartus un drošības attālumu starp personālu un klientiem.

MVU būs nepieciešams atbalsts no Valsts darba inspekcijas un ārējiem specializētiem dienestiem, lai novērtētu šos jaunus riskus, pareizi īstenotu nepieciešamos preventīvos pasākumus, mazinot ar to ieišanu saistītās izmaksas. Turklāt būs svarīgi nodrošināt nepieciešamos personīgos aizsarglīdzekļus darbiniekiem, lai viņi varētu atgriezties darbā. Pārredzamība un laba komunikācija starp piegādātājiem, apakšuzņēmējiem un patērētājiem ir būtiska.

MVU ir daļa no risinājuma, lai nodrošinātu pietiekamu apgādi ar individuālajiem aizsardzības līdzekļiem un medicīniskajām iekārtām. Jāveic tiešās investīcijas un jāsniedz tehniskā palīdzība, lai izveidotu ražošanu, izmantojot MVU ražošanas kapacitātes, kā arī, lai nodrošinātu atbilstību ar Eiropas tiesību aktiem un ar attiecīgajiem saskaņotajiem standartiem. MVU var sniegt tādus svarīgus pakalpojumus, kā atkārtoti lietojamu medicīnisko aizsardzības līdzekļu tīrīšana, vai pieaugošā pieprasījuma pēc individuāli veidotām aizsardzības maskām apmierināšana.

LBS aicina iestādes un organizācijas sniegt skaidru un īsu informāciju patērētājiem par to, kā izturēties un ievērot higiēnu, veselības un drošības pasākumus, kas ir galvenais līdzeklis turpmākai COVID-19 izplatīšanās risku mazināšanai.

Jāfokusē aktivitātes brīvas preču aprites, kā arī piegādes ķēžu traucējumu novēršanai. Tā kā aizsardzības stratēģijas dažādās valstīs vai reģionos būs atšķirīgas, informācijai par pašreizējo stāvokli ir jābūt viegli pieejamai un pilnībā pārredzamai starptautiski aktīviem MVU. Šajā sakarā liela nozīme ir koordinācijai starp valstu iestādēm, īpaši pārrobežu reģionos. Daudzi mūsu uzņēmumi nodrošina globālo piegādes ķēžu nepārtrauktību un laikā, kas ir ļoti ierobežots, ir jāīsteno pārredzami, nediskriminējoši un samērīgi ārkārtas pasākumi krīzes pārvarēšanai.

Jāpievērš uzmanība un jāpalīdz MVU atjaunot savu vērtību ķēdi un jāatbalsta atkarības mazināšanā no trešo valstu uzņēmumiem. MVU jāinformē un jāiesaista jaunos eksporta veidos, izmantojot digitālās iespējas.

Lai atbalstītu finanšu grūtībās nonākušos MVU, tie ir jāatbalsta pārstrukturēšanā, jāsniedz profesionāls atbalsts darbības modeļa maiņai vai jānodrošina „otrā iespēja“. Atbalsts nepieciešams finanšu, fiziskās un garīgās uzņēmēju veselības uzlabošanai. Šim nolūkam var kalpot atvieglota pieeja labajai praksei dažādās dalībvalstīs. Jāveicina Kohēzijas un Struktūrfondu pieejamība MVU organizācijām, lai tās atbalstītu individuālu apmācību un mentoringa programmu ieviešanā krīzes skartajiem MVU.

Uzņēmumiem ir dažādi darbības modeļi. Daži spēj turpināt strādāt attālināti ar relatīvi nelielu ietekmi, citiem darbība būs ierobežota ilgāku laiku, piemēram, pakalpojumu nozarē (veselības aprūpe, frizieri, kosmetologi, mazumtirdzniecība, tūrisms, pārtika un dzērieni utt.), kur fizisks kontakts ar klientu ir būtisks. Atsevišķās nozarēs ir jāsniedz atbalsts likviditātes nodrošināšanai, jādarbina pagaidu darba programmas, ienākumu atbalsts pašnodarbinātajiem un zaudējumu kompensācijas, lai palīdzētu izdzīvot MVU.

Elastība būtu jāveido attiecībā uz īslaicīgām darba programmām, kas pielāgotas mikrouzņēmumiem. Papildus, attiecībā uz darba laiku ir jāpiemēro elastība un stimuli, piemēram, virsstundām un darbam maiņās, lai apmierinātu esošas vajadzības un izvairītos no veselības un drošības riskiem. Jānodrošina pārrobežu un

sezonas strādnieku pārvietošanās iespējas ES, ņemot vērā nepieciešamos profilakses pasākumus tādās nozarēs kā lauksaimniecības produktu ražošana un citu nozīmīgu pakalpojumu nozarēs.

Pēckrīzes atveseļošanās stratēģija

Lai izstrādātu pilnvērtīgu atveseļošanās stratēģiju, ir nepieciešams skaidrs redzējums par paredzamo krīzes ilgumu. Tomēr jau tagad ir jāizstrādā attīstības plāns kas pievienos arī jaunas iniciatīvas, kad būs skaidra visa krīzes ietekme. Šajā sadaļā sniedzam ierosinājumus, kas tiks papildināti laika gaitā.

Uzņēmējdarbības vide MVU ir dramatiski mainījies uz sliktāko pusi. Mums ir jāgūst mācība no notikušā un jāizvairās no tā, ka darām lietas tā, kā mēs bijām pieraduši. Jauninājumi un izmaiņas, kas ieviesti šīs krīzes laikā, tiks MVU pārdomāt darba metodes, biznesa modeļus un paradumus. Lai pārvarētu šo satricinājumu, MVU nepieciešams atbalsts, lai tie ieguldītu jaunu darbības veidu attīstībā (piemēram, pārdošana tiešsaistē, attālināts darbs utt.). Šajā sakarā ir īpaši jāatbalsta izglītība un apmācība, lai novērstu digitālo plaisu. Tieši digitalizācija, zināmā mērā, ļāva šīs ārkārtas situācijas laikā turpināt darbu.

Kritiski nepieciešama darbību un budžeta saskaņotība starp dažādiem pārvaldības līmeņiem - Eiropas, valsts, reģionālo un vietējo līmeni. Arī uzņēmējdarbības atbalsta organizāciju reāla iesaistīšana lēmumu pieņemšanas procesā ir izšķiroša. Visu līmeņu darbībām, tāpat kā tām atvēlētajiem budžetiem, jābūt savstarpēji saskaņotiem. Nav jēgas visiem ieguldīt tajās pašās aktivitātēs un mērķa grupās.

Efektīvai atveseļošanai būs nepieciešami milzīgi ieguldījumi, lai to finansētu, saglabājot uzņēmumu konkurētspēju jaunam startam un radot iespējas jaunu uzņēmumu radīšanai. Mums jāapzinās, ka fiskālie instrumenti nebūs pietiekami nepieciešamo investīciju uzņēmējdarbībā un publiskajā infrastruktūrā finansēšanai. Tāpēc visiem šiem instrumentiem pēc iespējas vairāk ir jāpiesaista arī privātās investīcijas. Gūtās atziņas no **Eiropas** Stratēģisko investīciju fonda (ESIF) ieviešanas var izmantot, lai uzlabotu nodokļu maksātāju līdzekļu ietekmi, palielinot programmu elastīgumu un tās labāk orientēt uz ekonomiskajām un sabiedrības vajadzībām. Tas nozīmē arī to, ka pastiprināta uzmanība tiks pievērsta Zaļajam darījumam (Green Deal) un aprites ekonomikai. Tam ir jāatbalsta izaugsme un nodarbinātība visos uzņēmumos un visa veida jaunu uzņēmumu radīšana. Šādām programmām ir jābūt vērstām uz to, lai radītu spēcīgu sviras efektu, vienlaikus, jāizvairās no konkurences kroplošanas.

Klimata pārmaiņas joprojām ir nenovēršams izaicinājums. Atveseļošanai nepieciešamā ekonomikas restartēšana un izaugsme būs saistīta ar Eiropas Zaļā darījuma izvirzītajiem mērķiem. Ekonomiskie pasākumi ir vitāli nepieciešami ir jānostiprina pareiza pāreja un jākoncentrējas uz iespējami labākā atbalsta sniegšanu MVU atgūties un pārveidoties par ekonomiku ar zemu oglekļa izmešu saturu.

Tā piemēram, Ēkas ir viens no galvenajiem Siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju avotiem, pateicoties to apkures un dzesēšanas sistēmām un atkritumiem, kas rodas to nojaukšanas laikā. Līdz ar to iniciatīvas, kuru mērķis ir palielināt ēku enegroefektivitāti, piemēram, „renovācijas vilnim“ vajadzētu sākties pēc iespējas ātrāk. Tas nekavējoties palielinātu aktivitātes būvniecības nozarē, kurā strādā daudz MVU.

Jāstiprina aprites ekonomika vietējā līmenī. Lai panāktu maksimālu efektu, ir vajadzīga pilnīga MVU un to organizāciju iesaistīšana šajā procesā. Tas nozīmē atbalstīt visas darbības, kas saistītas ar atkārtotu izmantošanu, apkopi un remontu, nodrošinot kvalitatīvas otrreizējās izejvielas, kā arī stimulējot īsās vērtību ķēdes un veidojot rūpniecisko simbiozi. Ir nepieciešamas programmas, kas nodrošina MVU organizāciju kapacitātes attīstību, lai tās darbotos kā vienas pieturas aģentūra informācijas un tehniskās palīdzības sniegšanai, kas saistīta ar apriti un ilgtspēju. ES ir jāfinansē un jānodrošina brīva pieeja ražojumu grupu dzīves cikla analīzes datu bāzēm. Šīm datu bāzēm jābūt pieejamām daudzās valodās, lai MVU, kuri nespēj tieši generēt šos datus, ļautu ražot videi draudzīgākā veidā.

Krīze ir parādījusi, cik svarīga uzņēmējdarbības uzturēšanai ir digitālā transformācija. Jāpaaugrina un jāpaplašina MVU digitalizācijas veicināšana visās nozarēs. Iniciatīvām ir jākoncentrējas uz digitālā biznesa procesu prakses ieviešanu un paplašināšanu MVU - IT drošība un digitālo prasmju pilnveidošana ir ļoti aktuāla. Digitālo inovāciju centriem jābūt atvērtiem tehnoloģijām un jācenšas digitalizēt vietējie MVU, tā vietā, lai koncentrētos tikai uz turpmāko tehnoloģiju izstrādi un attīstīšanu.

Ieguldījumi digitālo tehnoloģiju attīstībā un ieviešanā būs svarīgs priekšnoteikums izaugsmei un inovācijām pēc COVID 19 krīzes. Tāpēc nepieciešams digitālās stratēģijas attīstīt un īstenot daudz mērķtiecīgāk, piemēram turpināt saskaņot digitālā vienotā tirgus noteikumus. MVU ir nepieciešama godīga un juridiski regulēta piekļuve datiem, vēl jo vairāk jaudas nelīdzsvarotības dēļ, kas pastiprinājās krīzes laikā. Nepieciešams attīstīt pašregulējošos mehānismus, lai nostiprinātu datu apmaiņu un cīnītos pret pieaugošajiem datu monopoliem.

Mēs redzam paaugstinātu nepieciešamību MVU pāriet uz ciparu formātiem, lai plašāk piedāvātu tiešsaistes pakalpojumus, kas iepriekš tika sniegti tradicionālākā veidā. Tas nozīmē pārdomāt, to kā piegādāt noteiktu precī vai sniegt pakalpojumu izmantojot digitālos līdzekļus. Tam nepieciešamas papildus izpratnes veicināšanas kampaņas, lai atvieglotu MVU piekļuvi esošajām B2C platformām, kas atvieglotu šo pāreju. Ir jāinvestē atbilstošā apmācību atbalstā par visiem e-komercijas aspektiem.

Ir palielinājies arī kiberdrošības draudu līmenis un to ietekme uz ekonomiku un sabiedrību. Jāatbalsta MVU, lai tie varētu veikt savas darbības drošā un efektīvā veidā, vienlaikus, nodrošinot drošību internetā. Jāturpina vadu un mobilās infrastruktūras attīstība, garantējot augstu platjoslas savienojumu un 5G standartu ieviešanu, jo mākoņskaitļošanai būs izšķiroša nozīme MVU visās nozarēs. Ir jānodrošina, ka šie pakalpojumi ir pieejami augstā kvalitātē par konkurētspējīgām cenām.

E-pārvaldei ir būtiska loma, kas ļauj veikt tiešsaistes administratīvās procedūras, tā noņem barjeras un paātrina procesus. Mazinot birokrātiju un administratīvo slogu MVU, valsts iestādēm nepieciešams aktīvi attīstīt digitālās vides pieejamību uzņēmējiem caur e-pārvaldības iniciatīvu paplašināšanu.

Valsts iepirkumi veido ievērojamu IKP daļu. Arī 2008. gada finanšu krīze parādīja, ka tas ir efektīvs stimuls vietējai ekonomikai. Valsts un pašvaldību iestādēm ir jāizmanto iespējas, ko sniedz publisko iepirkumu normatīvais regulējums, ļaujot MVU konsorcijiem piedalīties šādos konkursos.

Vienotā tirgus pilnīgu darbību var atļaut tikai tad, ja visiem uzņēmumiem būs nodrošināti līdzvērtīgi konkurences apstākļi. Tāpēc ir veicami izlēmīgi pasākumi, lai garantētu stingru vienotā tirgus noteikumu izpildi un efektīvu īstenošanu. Jāizvairās no fiskālā vai sociālā dempinga, kas kavē personu, preču un pakalpojumu brīvu kustību.

Aicinām nodrošināt elastīgu normatīvo vidi MVU nodarbinātības atbalstam un izvairīties no jaunu apgrūtināšu tiesību aktu ieviešanas. Labāka regulējuma piemērošana principi ir svarīgāki nekā jebkad agrāk. Šajā kontekstā mēs arī iesakām atlikt vai paplašināt noteiktu politiku iniciatīvas, jo īpaši tās, par kurām pašlaik notiek konsultācijas. MVU šobrīd cīnās ar Covid-19 krīzes ekonomiskajām sekām, un uzņēmēju organizācijas pilnībā iesaistās palīdzības sniegšanā saviem biedriem un pašlaik nevar sniegt ieguldījumu ilgtermiņa politikas iniciatīvās.

Latvijas Biznesa savienības padomes priekšsēdētāja

Elīna Egle-Ločmele

Latvijas Biznesa savienības valdes priekšsēdētājs

Eduards Filippovs